تحلیل عوامل تأثیرگذار بر مشارکت روستاییان در طرح چند منظوره مرتعداری تنگ سرخ

مهدی نوری پور*[۱]، حمید رستگاری[۲] و مدینه خسروجردی[۳]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۷/۱۱ - تاریخ تصویب: ۱۳۹۵/۰۲/۲۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل تأثیرگذار بر مشارکت روستائیان در طرح چندمنظوره مرتعداری تنگ سرخ واقع در شهرستان بویراحمد انجام شده است. این مطالعه به روش پیمایش انجام گرفته است. جامعه آماری این پژوهش سرپرستان خانوار روستاهای منطقه مورد نظر بودند. داده‌های مورد نیاز از ۱۰۴ نفر از سرپرستان خانوار با کمک پرسشنامه جمع‌آوری گردید. روایی صوری پرسشنامه توسط اعضای هیئت علمی گروه مدیریت توسعه روستایی دانشگاه یاسوج مورد تأیید قرار گرفته و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ از ۰/۶۲ تا ۰/۹۵ برآورد شد. نتایج پژوهش نشان دادند که عوامل اجتماعی، نگرشی، آموزشی- ترویجی و میزان تحصیلات در سطح ۱ درصد با متغیر وابسته پژوهش (مشارکت روستائیان در طرح مرتعداری) رابطه مثبت و معنی‌داری داشته‌اند. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نشان دهنده این مطلب است که عوامل اجتماعی، نگرشی، آموزشی- ترویجی و میزان تحصیلات توانایی دارند، ۶۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته (مشارکت روستائیان در طرح مرتعداری) را تبیین کنند. به‌منظور افزایش مشارکت روستائیان در طرح مرتعداری تنگ سرخ، بهره‌گیری از سیستم سواد آموزی به‌منظوره بالا بردن سطح تحصیلات افراد، برگزاری کلاس‌ها و جلسات مربوط به طرح مرتعداری در سطح روستا و استفاده از تشکل‌های مردم نهاد به‌منظور جلب مشارکت افراد، پیشنهاد می‌شود.

واژه‌های کلیدی: مشارکت، مرتعداری، منابع طبیعی، تنگ سرخ، یاسوج.

[۱]- دانشیار ترویج کشاورزی و توسعه روستایی، گروه مدیریت توسعه روستایی، دانشگاه یاسوج

*: نویسنده مسئول: mnooripoor@yu.ac.ir

[۲]- دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، دانشگاه یاسوج

[۳]- کارشناسی ارشد توسعه روستایی

[Downloaded from rangelandsrm.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20080891.1396.11.2.3.2]

مقدمه

رشد جمعیت جهان، افزایش روز افزون تقاضای مواد غذایی، پیشرفت فناوری و کاربرد بی‌رویه آن در طبیعت به منظور افزایش بازده اقتصادی، در نیمه دوم قرن بیستم چالش‌هایی را در منابع طبیعی به وجود آورده است (۱۷). از این رو، تأکید بر مشارکت مردمی در تصمیم‌های پیرامون منابع طبیعی به عنوان نزدیک‌ترین و سهل‌ترین راه حفظ این منابع (۷ و ۱۲) و به عنوان راهکار اصلی در مقابله با تخریب منابع طبیعی در دهه ۳۰ مطرح گردید، از این دهه به بعد تلاش برای کسب دیدگاه و علایق گروه‌های اجتماعی به منظور بهبود شرایط محیطی شروع گردید (۱ و ۱۵). به همراه این تلاش‌ها، سازمان‌های دولتی نیز به طور جدی شروع به مشارکت دادن مردم در مدیریت منابع طبیعی به عنوان گام اساسی در توسعه پایدار نموده‌اند و تأکید می‌کنند اگر مردم از مشارکت در فعالیت‌های زندگی‌شان محروم شوند، رشد و توسعه شدیداً بی‌معنی خواهد بود (۱۲). بنابراین، مشارکت مردمی در هر برنامه‌ای که مربوط به روستاها است، اهمیت اساسی دارد، چرا که برنامه‌هایی که مردم در آن مشارکت نداشته باشند و از ابزارهای همکاری درآن برخوردار نباشند درنهایت، نمی‌تواند کاملا موفق باشد (۱۴). مشارکت در توسعه به عنوان فرآیندی چندبعدی است که در پاسخگویی به شرایط ویژه در نقاط مختلف اشکال متفاوتی بخود می‌گیرد و دارای دو بعد مسئولیت‌پذیری و افزایش توانمندی‌های افراد می باشد (۵ و ۲۱). در ایران به دلیل افزایش جمعیت مرتعداران و همچنین وابستگی اقتصادی اجتماعی این مناطق به مرتع، نقش مهم مرتع در حفظ تنوع زیستی و کمبود امکانات دولتی، مشارکت روستائیان در مدیریت منابع طبیعی و شرکت در طرح‌های مرتعداری امری ضروریست (۶ و ۹). از این رو، به دلیل ضرورت مشارکت در احیای منابع طبیعی و توسعه منابع طبیعی به خصوص مراتع، لازم است به تجزیه و تحلیل عوامل موثر بر مشارکت روستائیان در طرح‌های مشارکتی پرداخت.

طرح چندمنظوره مرتعداری تنگ سرخ یکی از طرح‌های اجرا شده در شهرستان بویراحمد از توابع استان کهگیلویه و بویراحمد می‌باشد. برای آن‌که به توان زمینه‌ی لازم برای مشارکت هر چه بیشتر اهالی محلی را کسب نمود، باید درک درستی از شرایط، تعیین‌کننده‌ها و عواملی که می توانند بر مشارکت روستائیان در طرح مذکور تأثیرگذار باشند، به‌دست آورد.

براین اساس، هدف کلی پژوهش حاضر، شناسایی عوامل تأثیرگذار بر مشارکت روستائیان در طرح چندمنظوره مرتعداری تنگ سرخ بوده است و با توجه به این هدف کلی، اهداف اختصاصی زیر برای این مطالعه در نظر گرفته شد:

- شناسایی عوامل اقتصادی موثر بر مشارکت روستائیان در طرح؛
- شناسایی عوامل اجتماعی موثر بر مشارکت روستائیان در طرح؛
- شناسایی عوامل آموزشی- ترویجی موثر بر مشارکت روستائیان در طرح؛
- شناسایی عوامل نگرشی موثر بر مشارکت روستائیان در طرح؛
- شناسایی ویژگی‌های فردی موثر بر مشارکت روستائیان در طرح؛
- شناسایی عوامل روانشناختی موثر بر مشارکت روستائیان در طرح؛
- بررسی رابطه عوامل مؤثر بر مشارکت روستائیان در طرح؛

خلیقی و قاسمی (۱۳۸۳) در بررسی تأثیر مسائل اقتصادی و اجتماعی بر میزان مشارکت دامداران در طرح‌های مرتعداری معتقدند که عامل مالکیت زمین زراعی مهمترین فاکتور مؤثر در مشارکت می‌باشد (۱۳).

نتایج پژوهش محمودی و حکیم‌پور (۱۳۹۱) و شهرکی و همکاران (۱۳۹۲) نشان می‌دهد که تشکیل دوره‌های آموزشی و ترویجی عامل مؤثری بر میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های مرتعداری است (۱۶ و ۲۰). یافته‌های پژوهش امیرنژاد و رفیعی (۱۳۸۸) نشان داد که متغیرهای درآمد، تعداد دام، آموزش‌های ترویجی و میزان تحصیلات اثر مثبت ومعنی دار بر مشارکت در اجرای طرح‌های مرتعداری داشته‌اند (۲).

نتایج پژوهش حجازی و عباسی (۱۳۸۶) نشان داد که سطح تحصیلات اثر مثبت و معنی داری بر میزان مشارکت افراد در طرح مرتعداری دارد (۱۰).

[Downloaded from rangelandsrm.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20080891.1396.11.2.3.2]

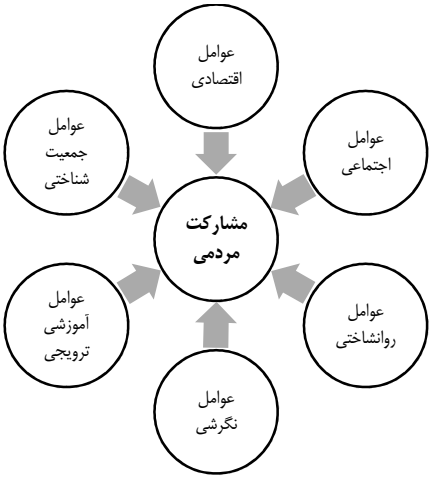
یافته‌های تحقیق روحی و همکاران (۱۳۸۹) حاکی از آن است که آگاهی از طرح مرتعداری، میزان سرمایه اجتماعی اثر مثبت و معنی‌دار و سن بهره‌برداران اثر منفی و معنی داری بر مشارکت در طرح مرتعداری داشته‌اند (۱۹). همچنین، برخی از مطالعات نشان از عدم تأثیر سن افراد در مشارکت در طرح‌های منابع طبیعی (۲۲ و ۲۴) و برخی دیگر از مطالعات تأثیرگذاری بسیار مهم سن افراد را گزارش دادند (۴).

نتایج پژوهش آرایش و همکاران (۱۳۸۹) حاکی از آن است که عوامل اجتماعی-فرهنگی اثر مثبت و معنی‌داری بر جلب مشارکت در حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری منابع طبیعی دارد (۳).

جلالی و کرمی (۱۳۸۵)، در بررسی خود رابطه مثبت و معنی‌داری بین تقدیرگرایی، موفقیت‌مداری، دانش فنی، سطح تحصیلات، مشارکت اجتماعی، خدمات آموزشی ترویجی و تأمین نهاده با متغیر میزان مشارکت فرد در تعاونی مرتعداری بدست آوردند (۱۲). یافته‌های تحقیق آگادا[1](۲۰۱۲) حاکی از آن است که اندازه مزرعه، فاصله تا مرتع تأثیر منفی و معنی‌دار و دسترسی به اعتبارات بانکی، عضویت در نهادهای اجتماعی و آگاهی از طرح‌ها تأثیر مثبت و معنی‌داری بر مشارکت افراد دارد (۱۸). در تحقیق داسبرگ[2]و همکاران (۲۰۱۴) نتایج تحلیل رگرسیون نشان دادند که عوامل نگرشی، جمعیت‌شناختی و اقتصادی از عوامل تأثیرگذار بر مشارکت روستائیان در طرح‌های منابع طبیعی هستند (۸).

یافته‌های یعقوبی و همکاران (۱۳۸۸) حاکی از آن است که بین میزان مشارکت روستائیان در طرح‌های منابع طبیعی و میزان شرکت در کلاس‌های آموزشی ترویجی، بازدید از طرح‌های اجرا شده در مناطق همجوار و توان اقتصادی افراد رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد (۲۳). بقایی و همکاران (۱۳۸۷) مهم‌ترین عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر مشارکت روستائیان را سن، منزلت اجتماعی، مشارکت در نهادهای محلی، نگرش مشارکتی، اعتماد به افراد مختلف و تمایل به انجام کارها به صورت دسته جمعی گزارش کردند (۵).

بررسی ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که مشارکت روستائیان در طرح‌های منابع طبیعی متأثر از عوامل گوناگونی است. نگاره شماره ۱ چارچوب مفهومی پژوهش را نشان می‌دهد. طبق نگاره مذکور، عوامل مؤثر بر مشارکت روستائیان در شش دسته متغیر مستقل (اقتصادی، اجتماعی، نگرشی، جمعیت شناختی، روانشناختی و آموزشی- ترویجی) و یک متغیر وابسته (میزان مشارکت روستائیان در طرح چندمنظوره) گروه‌بندی گردید (نگاره ۱).

نگاره شماره ۱- عوامل مؤثر بر میزان مشارکت روستائیان (تنظیم: نویسندگان)

مواد و روش ها

منطقه مورد مطالعه

منطقه تنگ سرخ از وضعیت کوهستانی برخوردار و دارای هوای معتدل متمایل به سرد است. مساحت کلی منطقه در حدود ۷۰۰۰ هکتار می‌باشد. این منطقه در بین ۳۰ درجه و ۲۷ دقیقه و ۳۹ ثانیه تا ۳۰ درجه و ۲۲ دقیقه و ۳۵ ثانیه عرض‌های شمالی و ۵۱ درجه و ۴۶ دقیقه و ۷ ثانیه تا ۵۱ درجه و ۴۰ دقیقه و ۴ ثانیه طول‌های شرقی واقع شده است. طرح چندمنظوره مرتعداری تنگ سرخ در منطقه تنگ‌سرخ در دهستان سرود جنوبی از توابع بخش مرکزی شهرستان بویراحمد در سال ۸۲ اجرا شده است. این طرح از جمله پروژه‌های اداره کل منابع طبیعی شهرستان بویراحمد است که با کمک مشارکت مردم روستایی انجام شده است. حفظ و صیانت حداکثری از مراتع و توانمندسازی

[1] Ogada

[2] Duesberg

[Downloaded from rangelandsrm.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20080891.1396.11.2.3.2]

جوامع محلی اهدافی است که طرح‌های چندمنظوره مرتعداری به دنبال آن می‌کند. همچنین، در طرح‌های مرتعداری چندمنظوره ساز و کار لازم برای ارتقاء جایگاه مردم در حفظ و صیانت از مراتع و منابع طبیعی گنجانده شده است. در تدوین طرح‌های مرتعداری علاوه بر توجه به پوشش گیاهی مراتع، به سایر ظرفیت‌های مرتع هم‌چون کاشت گیاهان دارویی و زنبورداری با مشارکت مردم و به منظور افزایش بهره‌وری همراه با حفظ و نگه‌داشت مرتع توجه می‌شود.

طرح چندمنظوره تنگ‌سرخ با هدف استمرار و پایداری مرتع و سازمان‌دهی و خروج دام‌های سبک از مرتع در این منطقه اجرا شده است. غنی‌سازی مرتع با کشت گیاهان دارویی همچون آنغوزه صورت گرفته است، از اهداف اصلی منابع طبیعی شهرستان بویراحمد این است که با اصلاح و احیای مرتع به سمت چند گونه‌ای پیش رود تا به پایداری و استمرار مراتع مناطق زاگرس دست یابد. خروج کامل دام‌های سبک از منطقه از دستاوردهای کنونی این طرح می‌باشد که با موفقیت انجام گرفته است. کاشت گیاه دارویی آنغوزه نیز هم‌اکنون در سطح منطقه انجام می‌گیرد.

نگاره شماره ۲- نقشه استان کهگیلویه و بویراحمد و موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه: تنگ‌سرخ

روش تحقیق

این پژوهش از نوع توصیفی- همبستگی[3]می‌باشد که با بهره‌گیری از فن پیمایش[4]و از طریق پرسشنامه انجام شده است. برای تعیین روایی صوری[5]از نظرات و مشورت‌های اعضای هیئت علمی گروه مدیریت توسعه روستایی دانشگاه یاسوج بهره گرفته شد. برای تعیین پایایی ابزار پژوهش پیش آزمون[6]انجام گرفت سپس مقدار آلفای کرونباخ[7]آن محاسبه شد (۰/۶۲ تا ۰/۹۵=α). جامعه‌ی آماری در این پژوهش، شامل سرپرستان خانوارهای روستاهای مجاور عرصه‌های طرح چندمنظوره تنگ‌سرخ شهرستان یاسوج بود (N = ۱۴۲) که از این میان، تعداد ۱۰۴ سرپرست خانوار با استفاده از فرمول کوکران[8]با در صد خطای ۵ در صد به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. برای انتخاب نمونه‌ها و تکمیل پرسشنامه از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب استفاده گردید. اطلاعات مورد نیاز این پژوهش با تکمیل پرسشنامه از طریق مصاحبه گردآوری شد. پرسشنامه پژوهش، از هفت قسمت که عبارتند از عوامل اقتصادی (۶ سوال باز)، اجتماعی (۲۱ گویه در قالب طیف)، جمعیت شناختی (۸ سوال باز)، نگرشی (۵ گویه در قالب طیف)، روان شناختی (۹ گویه در قالب طیف)، آموزشی ترویجی (۶ گویه در قالب طیف) و در نهایت مشارکت در طرح مرتعداری (۸ گویه در قالب طیف) تشکیل یافت. متغیر وابسته در این پژوهش میزان مشارکت در طرح چندمنظوره مرتعداری بوده است، که با استفاده از ۸ سوال مورد سنجش قرار گرفت. پس از جمع‌آوری و دسته‌بندی داده‌ها، تجزیه و تحلیل در دو بخش، توصیفی و آمار استنباطی انجام گرفت. آمار توصیفی مانند میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات (CV) در بخش توصیفی استفاده شد. ضریب همبستگی و تحلیل رگرسیون چندگانه در بخش تجزیه و تحلیل استنباطی استفاده شد. محققین از نرم‌افزار $SPSS_{22}$ برای این منظور بهره گرفتند.

[3] Descriptive-Correlation
[4] Survey research
[5] Face validity
[6] Pre-test
[7] Alpha Cronbach
[8] Cochoran

[Downloaded from rangelandsrm.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20080891.1396.11.2.3.2]

نتایج

ویژگی‌های جمعیت شناختی روستائیان

یافته‌های حاصل از تحلیل توصیفی ویژگی‌های فردی روستائیان بیان‌گر آن است که میانگین سنی روستائیان در حدود ۴۰ سال بوده است. با توجه به گروه‌های سنی می‌توان عنوان کرد که ۲/۰۲ درصد از نمونه‌های مورد پژوهش در گروه سنی کمتر از ۳۰ سال قرار دارند (۲ نفر). این در حالی است که گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال، دارای بیشترین میزان فراوانی (۵۴ نفر) بوده و ۵۴/۵۴ درصد از رو ستائیان را در بر می‌گیرند. در مجموع تمام پا سخگویان مرد بودند. میانگین سطح تحصیلات روستائیان، ۵/۸۲ سال بوده است. افزون بر این، ۱۷ نفر از روستائیان (۱۷/۲ درصد) بدون تحصیلات و ۱۲ نفر معادل ۹/۱ درصد دارای تحصیلات در مقطع دبیرستان می‌باشند. یافته‌ها نشان می‌دهند که میانگین سابقه کشاورزی روستائیان در حدود ۱۷ سال بوده است. همچنین میانگین تعداد اعضای خانوار حدودا برابر ۵ نفر و میانگین تعداد اعضای شاغل در خانوار حدودا برابر ۲ نفر می‌باشد. وضعیت شغلی روستائیان نشان می‌دهد که ۹۲ نفر از روستائیان کشاورز بوده (۹۳/۹ درصد) و ۶ نفر معادل ۶/۱ درصد از آنان دارای شغل کارگری می‌با شند. افزون بر این در میان شاغلین، ۲۹ نفر (۲۵/۸ درصد) دارای شغل دوم می‌باشند که به‌ترتیب ۵ نفر و ۲۴ نفر دارای مشاغل کشاورزی و کارگری هستند (جدول ۱).

جدول ۱- توزیع فراوانی بر حسب ویژگی‌های جمعیت شناختی روستائیان (n=۹۹)

	سطوح متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی	میانگین	انحراف معیار
سن	کمتر از ۳۰ سال	۲	۲/۰۲	۲/۰۲	۲/۰۲	۳۹/۷۳	۶/۱۳
	۳۱ تا ۴۰	۵۴	۵۴/۵۴	۵۴/۵۴	۵۶/۵۶		
	۴۱ تا ۵۰	۳۸	۳۸/۳۸	۳۸/۳۸	۹۴/۹۴		
	۵۱ و بیشتر	۵	۵/۰۵	۵/۰۵	۱۰۰		
	جمع	۹۹	۱۰۰	۱۰۰	-		
سطح تحصیلات	بدون تحصیلات	۱۷	۱۷/۲	۱۷/۲	۱۷/۲	۵/۸۲	۳/۶۸
	ابتدائی	۲۷	۲۷/۳	۲۷/۳	۴۴/۵		
	راهنمایی	۴۶	۴۶/۵	۴۶/۵	۹۱		
	دبیرستان	۱۲	۹/۱	۹/۱	۱۰۰		
	جمع	۹۹	۱۰۰	۱۰۰	-		
سابقه کشاورزی	-	-	-	-	-	۱۷/۰۸	۷/۰۵
تعداد اعضای خانوار	-	-	-	-	-	۴/۷۸	۱/۳۴
تعداد افراد شاغل در خانوار	-	-	-	-	-	۱/۶۸	۰/۹۲
جنسیت	مذکر	۹۹	۱۰۰	۱۰۰		-	-
	مؤنث	۰	۰	۰			
	جمع	۹۹	۱۰۰	۱۰۰			
شغل اصلی	کشاورزی	۹۲	۹۲/۹	۹۳/۹	-	-	-
	کارگری	۶	۶/۱	۶/۱			
	بی پاسخ	۱	۱	-			
	جمع	۹۹	۱۰۰	۱۰۰			
شغل فرعی	کشاورزی	۵	۵/۱	۵/۴	-	-	-
	کارگری	۲۴	۲۴/۲	۲۵/۸			
	بدون شغل فرعی	۶۴	۶۴/۶	۶۸/۸			
	بی پاسخ	۶	۶/۱	-			
	جمع	۹۹	۱۰۰	۱۰۰			

[Downloaded from rangelandsrm.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20080891.1396.11.2.3.2]

مشارکت روستائیان در طرح مرتعداری

نتایج به‌دست آمده از پژوهش در خصوص میزان مشارکت روستائیان در طرح چندمنظوره مرتعداری نشان می‌دهد که سطح مشارکت با میانگین ۱/۹۷۲ از ۵، در وضعیت "کم" قرار دارد. علاوه بر این، نتایج نشان می‌دهند که همکاری با کارشناسان و مروجان اداره منابع طبیعی در خصوص اجرای طرح با ضریب تغییرات (۰/۵۰۸) اولویت یک و به خود اختصاص داده است و آخرین اولویت به گویه کمک مالی به دیگران در زمینه اجرای طرح با ضریب تغییرات (۱/۲۶۸) تخصیص یافت (جدول ۲).

جدول ۲- اولویت‌بندی فعالیت‌های مشارکتی روستائیان در طرح مرتعداری (n=۹۹)

گویه*	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	اولویت
همکاری با کارشناسان و مروجان اداره منابع طبیعی در خصوص اجرای طرح	۲/۵۱۵	۱/۲۸۰	۰/۵۰۸	۱
در اختیار قرار دادن ادوات و ماشین آلات کشاورزی به دیگر کشاورزان	۲/۲۸۳	۱/۲۶۲	۰/۵۵۲	۲
مشارکت در طرح مرتعداری در قالب تأمین نیروی انسانی	۲/۴۴۴	۱/۴۱۵	۰/۵۷۸	۳
ارائه اطلاعات محلی به مأمورین اداره منابع طبیعی در خصوص طرح	۲/۲۴۲	۱/۳۴۰	۰/۵۹۷	۴
مشارکت در طرح مرتعداری در قالب تأمین سرمایه مالی	۲/۲۵۳	۱/۴۵۲	۰/۶۴۴	۵
انتقال نیازها و خواسته‌ها به کارشناسان و مروجان اداره منابع طبیعی در خصوص طرح	۱/۶۳۶	۱/۱۴۶	۰/۷۰۰	۶
شرکت در جلسات، در خصوص طرح	۱/۴۸۵	۱/۱۰۰	۰/۷۴۰	۷
کمک مالی به دیگران در زمینه اجرای طرح	۰/۹۱۹	۱/۱۶۶	۱/۲۶۸	۸
جمع	۱/۹۹۴	۰/۹۷۶	-	-

* وزن‌دهی (هیچ= ۰ تا خیلی زیاد= ۵)

عوامل اقتصادی مؤثر بر مشارکت روستائیان

یافته های پژوهش نشان می‌دهند که اغلب روستائیان (۹۴/۹ درصد) دارای زمین ملکی بوده و تنها ۵ نفر معادل ۵/۱ درصد از آنان مستأجر بوده‌اند. همچنین، تحلیل یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که میانگین درآمد سالانه زراعی روستائیان حدوداً برابر ۴۰ میلیون ریال، میانگین درآمد سالانه غیر زراعی حدوداً برابر ۱۳ میلیون ریال، میانگین مقدار زمین حدوداً برابر ۲ هکتار، میانگین اعتبارات دریافتی حدوداً برابر ۱۶۴ میلیون ریال و میانگین تولید کشاورزی روستائیان حدوداً برابر ۶۳ تن بر هکتار بوده است (جدول ۳).

جدول ۳- توزیع فراوانی بر حسب عوامل اقتصادی

متغیر	سطوح متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	میانگین	انحراف معیار
مالکیت زمین زراعی	مالک	۹۴	۹۴/۹	۹۴/۹	-	-
	مستأجر	۵	۵/۱	۵/۱		
	جمع	۹۹	۱۰۰	۱۰۰		
درآمد سالانه زراعی (میلیون ریال)	-	-	-	-	۴۰/۱۸	۱۴/۰۸۹
درآمد سالانه غیر زراعی (میلیون ریال)	-	-	-	-	۱۲/۹۲	۱۶/۵۷۶
مقدار زمین (هکتار)	-	-	-	-	۱/۹۶	۰/۹۶۳
اعتبارات دریافتی (میلیون ریال)	-	-	-	-	۱۶۳/۶۷	۱۳۱/۴۳۲
تولید کشاورزی (تن بر هکتار)	-	-	-	-	۶۳/۵۵	۸/۳۱۸

عوامل نگرشی مؤثر بر مشارکت روستائیان

در جدول ۴ اولویت‌بندی عوامل نگرشی مؤثر بر مشارکت روستائیان نشان داده شده است. بر اساس اطلاعات جدول ۴ ایجاد احساس مسئولیت در افراد با مشارکت در برنامه‌ها و فعالیت‌های مربوط به روستا با ضریب تغییرات (۰/۲۴۶) رتبه اول و داشتن احساس عزت با مشارکت در کارهای مربوط به روستا (۰/۴۲۷) رتبه آخر را بدست آورده است. در مجموع نگرش روستائیان نسبت

[Downloaded from rangelandsrm.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20080891.1396.11.2.3.2]

به مشـــارکت در طرح با میانگین ۲/۹۱۳ از ۵، در ســـطح مطلوب، ارزیابی شده است.

جدول ۴- اولویت‌بندی عوامل نگرشی مؤثر بر مشارکت روستائیان (n=۹۹)

گویه*	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	اولویت
ایجاد احســاس مســئولیت در افراد با مشــارکت در برنامه‌ها و فعالیت‌های مربوط به روســتا (طرح مرتعداری)	۳/۱۶۲	۰/۷۷۸	۰/۲۴۶	۱
افزایش روحیه همدلی و وفاق در روستا از طریق مشارکت در برنامه‌ها و فعالیت‌های مربوط به روستا (طرح مرتعداری)	۳/۰۹۱	۰/۹۲۶	۰/۲۹۹	۲
استفاده بهینه از امکانات مادی، غیرمادی و منابع موجود در روستا از طریق مشارکت در کارها	۲/۹۳۹	۰/۸۹۰	۰/۳۰۲	۳
مشارکت در امور روستا باعث تسهیل کارها می‌شود.	۲/۶۸۷	۰/۹۷۵	۰/۳۶۲	۴
من وقتی در کاری مشارکت می‌کنم احساس عزت می‌کنم.	۲/۶۸۷	۱/۱۴۸	۰/۴۲۷	۵
جمع	۲/۹۱۱	۰/۷۶۰	-	-

* وزن‌دهی (کاملا مخالفم= ۰ تا کاملا موافقم= ۴)

عوامل آموزشی، ترویجی موثر بر مشارکت روستاییان

در جدول ۵ اولویت بندی عوامل آموزشـــی- ترویجی مؤثر بر مشارکت روستائیان نشان داده شده است. عوامل آموزشی- ترویجی در این جدول با استفاده از طیف لیکرت (هیچ تا خیلی زیاد) مورد ارزیابی قرار گرفته اســـت. متغیر شـــرکت در کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشـــی طرح‌های مرتعداری و حفاظت از منابع طبیعی با ضـــریب تغییرات ۰/۴۴۸ اولویت اول و بازدید از طرح‌های مرتعداری نمونه و ممتاز با ضـریب تغییرات ۱/۱۷۱ رتبه آخر را کسـب نمود. در مجموع، این عوامل در سطح کم و خیلی کم (با میانگین ۱/۴۲۴ از ۵) ارزیابی شده است.

جدول ۵- اولویت‌بندی عوامل آموزشی- ترویجی مؤثر بر مشارکت روستائیان (n=۹۹)

گویه*	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	اولویت
شرکت در کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی طرح‌های مرتعداری	۲/۱۱۱	۰/۹۴۶	۰/۴۴۸	۱
کســب اطلاعات مربوط به طرح‌های مرتعداری از طریق ملاقات با کارشــناســان و مروجان اداره منابع طبیعی	۱/۹۳۹	۰/۹۷۷	۰/۵۰۳	۲
کسب اطلاعات مربوط به مرتعداری از طریق مراکز خدمات کشاورزی	۱/۳۶۴	۱/۲۸۹	۰/۹۴۵	۳
مشاهده فیلم‌های آموزشی مربوط به طرح‌های مرتعداری	۱/۱۲۱	۱/۲۷۱	۱/۱۳۳	۴
مطالعه نشریات ترویجی در خصوص مرتع و مرتعداری	۰/۹۱۹	۱/۰۲۷	۱/۱۱۷	۵
بازدید از طرح‌های مرتعداری نمونه و ممتاز	۱/۰۹۱	۱/۲۷۸	۱/۱۷۱	۶
جمع	۱/۴۲۴	۰/۷۷۵	-	-

* وزن‌دهی (هیچ= ۰ تا خیلی زیاد= ۵)

عوامل روانشناختی مؤثر بر مشارکت روستائیان

در جدول ۶ اولویت‌بندی عوامل روانشـــناختی مؤثر بر مشارکت روستائیان نشان داده شده است. در زمینه عوامل روانشناختی مؤثر بر مشارکت روستائیان ایجاد امیدواری در زندگی به علت انجام فعالیت اقتصـادی با ضـریب تغییرات ۰/۲۹۹ رتبه اول و دلســرد شــدن از کار به علت نداشــتن برنامه مشـــخص برای آینده آخرین رتبه را بدســـت آورد. شایان ذکر است که عوامل روانشناختی با میانگین ۲/۵۶۷ از ۵، در سطح متوسط و کم ارزیابی شده است.

[Downloaded from rangelandsrm.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20080891.1396.11.2.3.2]

جدول ۶- اولویت‌بندی عوامل روانشناختی مؤثر بر مشارکت روستائیان (n=۹۹)

گویه*	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	اولویت
ایجاد امیدواری در زندگی به علت انجام فعالیت اقتصادی	۳/۲۳۲	۰/۹۶۷	۰/۲۹۹	۱
خوشبینی به آینده کسب و کار	۲/۱۲۱	۰/۸۲۴	۰/۳۸۸	۲
شروع کار و فعالیت بعد از انجام آن توسط دیگران**	۲/۹۳۹	۱/۱۸۵	۰/۴۰۳	۳
تمایل به سرمایه گذاری در اموری که آینده نامشخصی دارند.	۳/۰۴۰	۱/۲۴۴	۰/۴۰۹	۴
باور به کسب روزی از طریق شرکت در طرح مرتعداری	۳/۰۰۰	۱/۲۳۷	۰/۴۱۲	۵
روزی هر کس در دست خودش است.	۲/۹۳۹	۱/۶۷۱	۰/۵۶۸	۶
ادامه ندادن فعالیت اقتصادی به علت پایین بودن صبر و تحمل در برابر مشکلات**	۲/۱۷۱	۱/۴۹۸	۰/۶۹۰	۷
دلسردی از کار و فعالیت به علت شکست در کار**	۲/۰۱۰	۱/۵۶۱	۰/۷۷۶	۸
دلسرد شدن از کار به علت نداشتن برنامه مشخص برای آینده**	۱/۶۵۶	۱/۲۹۴	۰/۷۸۱	۹
جمع	۲/۸۳۹	۰/۵۴۶	-	-

* وزن‌دهی (هیچ= ۰ تا خیلی زیاد= ۵) ** وزن‌دهی منفی (هیچ= ۵ تا خیلی زیاد= ۰)

عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت روستائیان

در جدول ۷ اولویت‌بندی عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت روستائیان نشان داده شده است. اعتماد به رهبران محلی با ضریب تغییرات ۰/۱۹۸ رتبه اول و تمایل به رهاکردن شغل فعلی درصورت پیدا شدن شغل دیگر با ضریب تغییرات ۰/۸۱۶ در رتبه آخر قرار گرفت. در مجموع این عوامل با میانگین ۲/۶۷۳ از ۵، در سطح متوسط و کم ارزیابی شده است.

جدول ۷- اولویت‌بندی عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت روستائیان (n=۹۹)

گویه*	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	اولویت
اعتماد به رهبران محلی روستا	۲/۸۱۸	۰/۵۵۹	۰/۱۹۸	۱
اعتماد به افراد مذهبی روستا	۲/۹۸۰	۰/۷۱۴	۰/۲۳۹	۲
شرکت در فعالیت‌های پایگاه بسیج	۳/۶۶۷	۰/۹۰۳	۰/۲۴۶	۳
شرکت در فعالیت‌های انجمن اولیاء و مربیان مدرسه فرزندان	۳/۰۳۰	۰/۹۳۰	۰/۳۰۶	۴
اعتماد به افراد تحصیل کرده روستا	۲/۹۳۹	۰/۹۳۴	۰/۳۱۷	۵
تمایل به حضور در کارهای جمعی (شرکت تعاونی، بسیج و غیره)	۳/۳۳۳	۱/۱۳۳	۰/۳۳۹	۶
مشارکت در حل مشکلات روستا یک وظیفه است.	۳/۱۰۱	۱/۰۹۲	۰/۳۵۲	۷
شرکت در فعالیت‌های مسجد	۳/۰۴۰	۱/۱۴۲	۰/۳۷۵	۸
اعتماد به کارشناسان و مروجان کشاورزی روستا	۲/۷۰۷	۱/۰۴۲	۰/۳۸۴	۹
اعتماد به معلمان فرزندان خود	۳/۱۷۲	۱/۲۷۰	۰/۴۰۰	۱۰
میزان رضایت از شغل	۲/۴۵۵	۱/۰۹۰	۰/۴۴۳	۱۱
حل مشکلات کشاورزی روستائیان	۲/۳۵۳	۱/۱۰۹	۰/۴۷۱	۱۲
حل مشکلات خانوادگی روستائیان	۲/۶۹۷	۱/۳۲۰	۰/۴۸۹	۱۳
مشارکت در انجام کارهای داوطلبانه در سال گذشته	۲/۴۹۵	۱/۲۹۶	۰/۵۱۹	۱۴
کمک به دیگر روستائیان در مواقع گرفتاری (مالی، خانوادگی و غیره)	۲/۴۹۵	۱/۲۹۶	۰/۵۱۹	۱۴
رضایت از موقعیت اجتماعی شغل فعلی	۲/۲۸۳	۱/۲۲۹	۰/۵۳۸	۱۶
رضایت از زندگی در روستا	۲/۲۰۲	۱/۳۳۲	۰/۶۰۴	۱۷
تمایل به ادامه دادن شغل توسط فرزندان	۱/۷۹۸	۱/۱۵۱	۰/۶۴۰	۱۸
اعتماد به دهیاران	۲/۴۳۴	۱/۷۵۶	۰/۷۲۱	۱۹
مشاجره بر سر مسائل کشاورزی با دیگر روستائیان **	۲/۱۰۱	۱/۶۷۵	۰/۷۹۷	۲۰
تمایل به رهاکردن شغل فعلی درصورت پیدا شدن شغل دیگر**	۲/۰۴۰	۱/۶۶۵	۰/۸۱۶	۲۱
جمع	۲/۶۷۰	۰/۵۱۲	-	-

* وزن‌دهی (هیچ= ۰ تا خیلی زیاد= ۵) ** وزن‌دهی منفی (هیچ= ۵ تا خیلی زیاد= ۰)

[Downloaded from rangelandsrm.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20080891.1396.11.2.3.2]

همبستگی عوامل مؤثر بر مشارکت روستائیان در طرح چندمنظوره مرتعداری

ضریب محاسبه شده برای عوامل آموزشی- ترویجی با متغیر وابسته‌ی مشارکت، در سطح ۱ در صد معنی‌دار می‌باشد (r = ۰/۴۴۴، p = ۰/۰۰۱). بنابراین با اطمینان ۹۹ درصد می توان قضاوت نمود که بین عوامل آموزشی- ترویجی و میزان مشارکت در طرح چندمنظوره مرتعداری رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح متوسط وجود دارد. شایان ذکر است که برای توصیف میزان همبستگی بین متغیرها از الگوی دیویس[2] استفاده شده است که براساس این الگو، ضرایب همبستگی ۰/۰۹-۰/۰۱= جزئی، ۰/۱۰-۰/۲۹= پایین، ۰/۳۰-۰/۴۹= متوسط، ۰/۵۰-۰/۶۹= بالا، ۰/۷۰-۹۹/۰= خیلی بالا و ۱= کامل توصیف می‌شوند (۵).

ضریب پیرسون و سطح معنی‌داری محاسبه شده برای عوامل اجتماعی نشان می‌دهد که بین این عوامل و مشارکت روستائیان رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح خیلی بالا برقرار است (r =۰/۷۰۲، p = ۰/۰۰۱).

براساس یافته های پژوهش، ارتباط نگرش به فعالیت‌های مشارکتی با مشارکت روستائیان در طرح مشارکتی تنگ سرخ در سطح ۱ درصد معنی‌دار شده است و با توجه به ضریب همبستگی آن با مشارکت (۰/۶۱۴= r)، این عامل در حد بالایی با متغیر وابسته، همبسته است.

همچنین همبستگی ویژگی‌های جمعیت شناختی با متغیر مشارکت در طرح چندمنظوره مرتعداری نیز مورد بررسی قرار گرفت. ضرایب همبستگی محاسبه شده برای متغیرهای جنسیت، شغل اصلی و فرعی، سابقه کشاورزی، تعداد اعضای خانوار و تعداد افراد شاغل در خانوار معنی‌دار نشدند. تنها، متغیر سطح تحصیلات در این عامل در سطح ۱ درصد معنی‌دار شد (r = ۰/۶۳۹).

بررسی ضرایب همبستگی نشان می‌دهد که عوامل اقتصادی، درآمد زراعی سالیانه، درآمد غیر زراعی سالیانه، مقدار زمین، میزان اعتبارات دریافتی، میزان تولید کشاورزی و نوع مالکیت زمین زراعی بر مشارکت روستائیان در طرح چندمنظوره مرتعداری تنگ سرخ تأثیری نداشته‌اند.

همچنین نتایج نشان می‌دهند که سن بر مشارکت روستائیان تأثیری نداشته است. با توجه به یافته‌های پژوهش عوامل روانشناختی نیز هیچ گونه رابطه‌ای با مشارکت روستائیان در طرح چندمنظوره مرتعداری نداشته‌اند.

تعیین عوامل تأثیرگذار بر مشارکت

به منظور بررسی تأثیر عوامل معنی‌دار بر مشارکت روستائیان در طرح چندمنظوره مرتعداری از آزمون رگرسیون چندگانه بهره گرفته شد. هدف از این تحلیل، ارزیابی تأثیر هر کدام از متغیرهای مستقل در تبیین واریانس متغیر وابسته بود. همان گونه که در جدول شماره ۸ نشان داده شده است ضریب تعیین تعدیل شده ۰/۶۶۶ می باشد. این ضریب بیان کننده این مطلب است که متغیرهای به کار برده شده در رگرسیون، توانایی تبیین ۶۶ درصد از واریانس متغیر وابسته (مشارکت روستائیان) را دارا هستند.

جدول ۸- خلاصه‌ی مدل رگرسیون چندگانه (همزمان)

مدل	ضریب همبستگی چندگانه(R)	ضریب تعیین (R^2)	ضریب تعیین تعدیل شده (R^2Ad)
۱	۰/۸۲۴	۰/۶۷۹	۰/۶۶۶

جدول ۹ نشان دهنده ضرایب رگرسیون استاندارد شده (ß) است. با توجه به جدول زیر می‌توان نتیجه گرفت که متغیر سطح تحصیلات (ß =۰/۳۹۵) نسبت به سایر متغیرهای مورد بررسی سهم و نقش بیشتری در میزان مشارکت روستائیان در طرح چندمنظوره مرتعداری دارد.

جدول ۹- ضرایب رگرسیون چندگانه

مدل	B	Beta	t	Sig.
عدد ثابت (C)	-۱/۳۱۱	-	-۴/۳۰۳	۰/۰۰۱
عوامل اجتماعی (X_1)	۰/۵۲۶	۰/۲۷۶	۲/۸۴۹	۰/۰۰۵
سطح تحصیلات(X_2)	۰/۱۰۵	۰/۳۹۵	۵/۹۴۱	۰/۰۰۱
عوامل نگرشی (X_3)	۰/۳۵۸	۰/۲۷۹	۳/۱۶۷	۰/۰۰۲
عوامل آموزشی ترویجی (X_4)	۰/۱۷۵	۰/۱۳۹	۲/۰۷۷	۰/۰۴۱

* متغیر وابسته تحقیق، میزان مشارکت است.

[2] Davis

[Downloaded from rangelandsrm.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20080891.1396.11.2.3.2]

بنابراین، معادله‌ای که می‌توان برای تخمین میزان مشارکت روستائیان در طرح چند منظوره در نظر گرفت، به صورت زیر می باشد:

$$Y= C + B_1X_1+ B_2X_2+ B_3X_3+ B_4X_4$$

$$Y= -۱/۳۱۱ + ۰/۵۲۶ X_1 + ۰/۱۰۵ X_2 + ۰/۳۵۸ X_3 + ۰/۱۷۵ X_4$$

مقادیر مثبت بتا در این معادله نشان می‌دهد که با افزایش میزان متغیر های سطح تحصیلات و عوا مل اجتماعی، نگرشی و آموزشی ترویجی احتمال مشارکت روستائیان افزایش خواهد یافت. به عبارت دیگر، به ازای یک واحد تغییر در انحراف معیار سطح تحصیلات و عوامل اجتماعی، نگر شی و آموز شی- ترویجی، به‌ترتیب به میزان ۰/۱۰۵، ۰/۵۲۶، ۰/۳۵۸ و ۰/۱۷۵ در انحراف معیار متغیر وابسته (مشارکت روستائیان) تغییر ایجاد می‌گردد.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج تحقیق حاضر، عوامل آموزشی- ترویجی اثر مثبت و معنی‌داری بر مشارکت در طرح داشته‌اند. کمک‌های فنی از جمله عواملی است که سبب تغییر نگرش افراد نسبت به مشارکت در طرح‌های منابع طبیعی از جمله مرتعداری می‌شود، همچنین شرکت در کلاس‌های آموزشی در رابطه با طرح احیاء مرتع منجر به بالا رفتن آگاهی فرد از ماهیت طرح شده و فرد را به مشارکت در طرح ترغیب نموده است. تأثیر مثبت عوامل آموزشی- ترویجی از جمله برگزاری کلاس‌ها و دیگر شیوه‌های آموزشی و تبلیغاتی بر مشارکت بهره‌برداران در تحقیقات دیگری نظیر پژوهش‌های محمودی و حیکم‌پور (۱۳۹۱)، شهرکی و همکاران (۱۳۹۲)، امیرنژاد و رفیعی (۱۳۸۸)، یعقوبی و همکاران (۱۳۸۸) و جلالی و کرمی (۱۳۸۵) نیز تایید شده است که همسو با نتایج تحقیق فعلی می‌باشد. البته ذکر این نکته نیز لازم است که خدمات آموزشی- ترویجی اغلب نفوذ کمی در تصمیم‌گیری مردم دارند، زیرا در این گونه خدمات تنها تمایل بر روی عرضه اطلاعات، بدون توجه به فراهم کردن منابع مورد نیاز برای استفاده از این اطلاعات، می‌باشد. بنابراین، نه تنها کمک‌های فنی، بلکه کیفیت آنان نیز باید مورد توجه واقع شود.

با توجه به نتایج تحقیق، عوامل اجتماعی اثر مثبت و معنی‌داری بر مشارکت روستائیان داشته‌اند. بالا بودن سطح منزلت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد به سایر افراد در روستا و دیگر مسائل اجتماعی در منطقه مورد مطالعه، مبین این موضوع می‌باشند که هرچه میزان موقعیت، اعتماد، مشارکت، منزلت اجتماعی فرد و همکاری فرد در کارهای جمعی بالاتر و بیشتر بوده، وی از سطح مشارکت بیشتری در طرح‌های مشارکتی برخوردار بوده است. این موضوع نشان دهنده این مطلب می‌باشد که طرح‌های مشارکتی به ذات وابسته به عوامل اجتماعی هستند. تأثیر مثبت عوامل اجتماعی بر مشارکت بهره‌برداران در دیگر پژوهش‌ها نیز تایید شده است. برای مثال، نتایج تحقیق بقایی و همکاران (۱۳۸۷) به تأثیر مثبت انسجام اجتماعی بر مشارکت، پژوهش روحی و همکاران (۱۳۸۹) به تأثیر مثبت سرمایه اجتماعی بر مشارکت، پژوهش آگادا (۲۰۱۲) به تأثیر مثبت عضویت در نهادهای اجتماعی بر مشارکت و تحقیق آرایش و همکاران (۱۳۸۹) به تأثیر مثبت عوامل اجتماعی به عنوان یک کل بر مشارکت اشاره داشته‌اند که همسو با یافته‌های تحقیق حاضر است.

براساس یافته‌های پژوهش، نگرش به فعالیت‌های مشارکتی با مشارکت روستائیان در طرح مرتعداری تنگ سرخ اثر مثبت و معنی‌داری داشته است. طبعاً، نگرش مثبت نسبت به کارهای مشارکتی می‌تواند تأثیر مثبتی بر مشارکت داشته باشد و منتهی به مشارکت هرچه بیشتر افراد در این گونه طرح‌ها شود. این بخش از نتایج با یافته‌های بقایی و همکاران (۱۳۸۷) و داسبرگ و همکاران (۲۰۱۴) هم‌خوانی دارد، آنان نیز رابطه مثبت و معنی دار نگرش مساعد بر مشارکت را گزارش کرده‌اند.

مطابق نتایج متغیر سطح تحصیلات اثر مثبت و معنی‌داری بر میزان مشارکت داشته است. بالا بودن سطح تحصیلات ممکن است سبب افزایش مهارت، اعتماد به نفس و مسئولیت‌پذیری در افراد شود و همچنین می‌تواند نگرش افراد را نیز تحت تأثیر قرار دهد.

تأثیر مثبت سطح تحصیلات بر مشارکت بهره‌برداران در تحقیقات دیگر نظیر پژوهش‌های امیرنژاد و همکاران (۱۳۸۸)، حجازی و عباسی (۱۳۸۶) و جلالی و کرمی

[Downloaded from rangelandsrm.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20080891.1396.11.2.3.2]

(۱۳۸۵) نیز تأیید شده است که با نتایج پژوهش حاضر مطابقت دارد.

یافته‌ها نشان می‌دهد که عوامل اقتصادی (درآمد زراعی سالیانه، درآمد غیرزراعی سالیانه، مقدار زمین، میزان اعتبارات دریافتی، میزان تولید کشاورزی و نوع مالکیت زمین زراعی) بر مشارکت روستائیان در طرح مرتعداری تنگ‌سرخ تأثیری نداشته‌اند. این درحالی است که تأثیر مثبت عوامل اقتصادی بر مشارکت بهره‌برداران در دیگر پژوهش‌ها تأیید شده است. برای مثال، نتایج تحقیق آگادا (۲۰۱۲) به تأثیر مثبت اندازه زمین و دسترسی به اعتبارات بانکی بر مشارکت، پژوهش خلیقی و قاسمی (۱۳۸۳) به تأثیر مثبت مالکیت شخصی زمین بر مشارکت و پژوهش امیرنژاد و رفیعی (۱۳۸۸) به تأثیر مثبت درآمد بر مشارکت اشاره داشته‌اند که با نتیجه پژوهش فعلی مطابقت ندارند. شاید بتوان گفت که در منطقه مورد مطالعه، مبنای شرکت افراد در طرح، کسب منفعت مالی نبوده از همین رو، عوامل مالی و اقتصادی هیچ‌گونه رابطه‌ی معنی‌داری با مشارکت در طرح نداشتند.

همچنین نتایج نشان می‌دهد که سن بر مشارکت روستائیان تأثیری نداشته است. پژوهش تاچر و همکاران (۱۹۹۶) و ژانگ و فلیک (۲۰۰۱) نیز عدم تأثیر سن بر متغیر مشارکت را گزارش داده‌اند که با نتیجه پژوهش حاضر همسو می‌باشد. این در صورتی است که روحی و همکاران (۱۳۸۹)، آتمیس و همکاران (۲۰۰۷) تأثیر منفی سن بر مشارکت را گزارش کردند که با نتایج پژوهش فعلی مطابقت ندارد. تفاوت در منطقهٔ مورد مطالعه و همچنین تفاوت در سطوح آگاهی و آموزش روستائیان می‌تواند دلیلی بر تفاوت نتیجهٔ این مطالعه و برخی بررسی‌های قبلی باشد.

با توجه به یافته‌های پژوهش عوامل روانشناختی نیز هیچ گونه تأثیری بر مشارکت روستائیان در طرح نداشته‌اند. این یافته پژوهش، با یافته جلالی و کرمی (۱۳۸۵)، مبنی بر تأثیر مثبت و معنی‌دار عوامل روانشناختی نظیر تقدیرگرایی و موفقیت‌مداری بر مشارکت بهره‌برداران هم‌خوانی ندارد.

یافته‌های بدست آمده از این پژوهش مبین نکاتی است که ذکر هر کدام می‌تواند به میزان زیادی در راهکارهای اجرائی به منظور حصول موفقیت بیشتر و میزان مشارکت بیشتر روستائیان در طرح‌های مرتعداری مفید واقع شود.

در این پژوهش، مشارکت روستائیان در حد کم و خیلی کم ارزیابی شده است. همچنین تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده نشان می‌دهد که مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مشارکت روستائیان عبارتند از سطح تحصیلات، عوامل اجتماعی، نگرش نسبت به مشارکت و عوامل آموزشی- ترویجی. این چهار عامل ۶۶ درصد از مشارکت روستائیان را تبیین می‌کنند.

یافته‌های مزبور نشان می‌دهد که عوامل آموزشی ترویجی که در این تحقیق با توجه به بهره‌مندی و مشارکت فرد در کلاس‌ها و کارگاه‌های مرتعداری و کسب اطلاعات از کارشناسان اداره منابع طبیعی و غیره مورد سنجش قرار گرفت، نقش بسزایی در تعیین میزان مشارکت فرد در طرح چند منظوره دارد. به طوری که هر اندازه که فرد از این امکانات بیشتر استفاده کند، به همان اندازه به اهمیت و نقش طرح‌های مذکور آگاه گردیده و تمایل و رغبت بیشتری جهت مشارکت در این طرح‌ها از خود نشان می‌دهد.

همچنین یافته‌های پژوهش مبین این موضوع هستند که داشتن نگرش مثبت به مشارکت نیز اهمیت و نقش بسزایی در مشارکت روستائیان در این گونه طرح‌ها دارد.

عوامل اجتماعی نیز از جمله عوامل تأثیر گذار بر میزان مشارکت روستائیان در طرح چندمنظوره مرتعداری تنگ سرخ بودند. آن گونه که نتایج پژوهش نشان می‌دهد با افزایش منزلت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و غیره در روستائیان می‌توان میزان افزایش مشارکت در طرح‌های چندمنظوره را مشاهده نمود و در آخر می توان به متغیر سطح تحصیلات اشاره نمود که با توجه به نتایج، بالا بودن سطح تحصیلات روستائیان اهمیت و نقش بسزایی در افزایش مشارکت آنان در طرح مرتعداری ایفا می‌کند.

به همین منظور، با استفاده از این نتایج راهکارهایی برای افزایش میزان مشارکت روستائیان در طرح پیشنهاد می‌گردد:

- با توجه به این که ۸۲/۸ درصد از افراد مورد مطالعه دارای سطح تحصیلات ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان بودند، پیشنهاد می گردد که برای جلب

[Downloaded from rangelandsrm.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20080891.1396.11.2.3.2]

مشـــارکت روســـتائیان، بیشـــتر از روش هایی همانند سـخنرانی، بازدید، پخش فیلم های آموزشـی و نشـریات ساده ترویجی در زمینه مرتعداری استفاده شود.

- با توجه به این که بین میزان نگرش مثبت به طرح و میزان مشـــارکت رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد، پیشنهاد می‌گردد که با اجرای کلاس‌های آموزشی- ترویجی، جلســـات توجیهی و اجرای نظام کارآمد آگاهی دهنده، جهت گیری‌ها، آمادگی ذهنی و سطوح شناختی روســـتائیان را جهت مشـــارکت در طرح های مرتعداری ارتقاء دهند.
- در پژوهش حاضر، بین متغیر سطح تحصیلات و میزان مشارکت فرد رابطه مثبت و معنی‌داری بدست آمده اسـت. اتخاذ سـیاسـت‌هایی که بتواند سـطح تحصـیلات روستائیان منطقه را افزایش داد توصیه می‌گردد. برای این منظور پیشنهاد می‌گردد که از سیستم سواد آموزی که علاوه بر بالا بردن ســـطح آگاهی افراد آنان را به نحوه مشارکت صحیح خبره تر می‌نماید بهره گرفته شود.
- توجه بیشتر به کلاس‌های آموزشی- ترویجی در زمینه طرح مرتعداری، در این راستا پیشنهاد می شود که کارشناسان و مروجان منابع طبیعی کلاس‌های مربوط به طرح مرتعداری را در ســـطح روســـتا (به عنوان مثال در داخل مســـجد روســـتا) برگذار کنند، همچنین به علت اعتماد بالای اهالی محلی به رهبران محلی و پایگاه بسیج می‌توان از آنان جهت ترغیب روستائیان به منظور شرکت در این گونه کلاس‌ها استفاده نمود.
- با توجه به وجود رابطه معنی‌دار و مثبت بین عوامل اجتماعی و نگرشـــی با متغیر وابســـته پیشـــنهاد می‌گردد که مسئولین منابع طبیعی و سیاستگذاران توجه خاصـی به تشـکل‌های مردم نهاد داشـته باشـند تا از این طریق مشارکت روستائیان را هرچه بیشتر جلب نمایند.
- وضعیت مشارکت روستائیان در طرح چندمنظوره مرتعداری نشان دهنده مشارکت کم و رو به پایین است که این امر به خوبی نمایانگر عدم توفیق برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران در جلب مشارکت ارادی و فعال روستائیان در این گونه فعالیت هاست، براین اساس پیشنهاد می‌گردد که با ایجاد نظام کارآمدی در سطح سازمان های ذیربط، مبانی بیشنی و عملکردی کنش مشارکتی در پروژه‌ها در نزد برنامه‌ریزان، مدیران و مجریان نهادینه و درونی شود.

جمع‌بندی نتایج این پژوهش نشان می‌دهد به منظور بهبود مشارکت بهره‌برداران در طرح مرتعداری می‌بایست از دوره‌های آموزشـی بیشـتر اسـتفاده نمود و همچنین به ایجاد تشکل‌های مردم نهاد در سطح منطقه اهتمام ورزید تا در آینده شاهد مشارکت هرچه بیشتر بهره‌برداران در این چنین طرح‌ها بود.

References

1. Abdolmaleki, M., G. Pezeshkirad & M. Chizari, 2006. An Investigation on Short –Term Extension and Educational Cources Relating to Ranchers in Tuyserkan Township, Iran. Journal of Agricultural Sciences, 13(1): 39-53. (In Persian)
2. Amirnezhad, H. & Rafiei H. 2009. A study on the effect of socio-economic factors on user's participation in range management projects, Journal of Rangeland, 4(3): 710-722. (In Persian)
3. Arayesh, B. & F. Hoseini, 2010. Regression analysis of factors affect people's participation in conservation, restoration and development of renewable natural resources based on experts' opinions. Journal of Economics and Agricultural Development, 24 (1): 49-58. (In Persian)
4. Atmis, E., I. Dasdemir., W. Lise & O. Yidiran, 2007. Analysis factors affecting women's participation in forestry in Turkey, Ecology and Ecosolution, 60: 787-796.
5. Baghaei, M., M. Chizari., G. Pezeshkirad & S. Fe'li, 2008. Personal and Social Factors Infulencing Rural Participation of Hone Jan's Zar Cheshmeh Catchments in Waetrshed Management Porijects. Agricultural Extension and Education Journal, 4(1): 73-87. (In Persian)
6. Banarjee, A., M. Campbell., C.J. Cruze., Sh. Davis & M. Augusta, 1997. Participation in Forest Management and Conservation, Environmentally sustainable development, 39 p.
7. Dolisca, F., R. Douglas., J. McDaniel., D. Shannon & C. Jolly, 2006. Factors influencing farmer's participation in forestry management programs: A case study from Haiti, Forest Ecology and Management, 236: 324–331.
8. Duesberg S., V. Upton., D. O'Connor & A. Ní Dhubháin, 2014. Factors influencing Irish farmers afforestation intention. Forest Policy and Economics, 39: 13–20.

[Downloaded from rangelandsrm.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20080891.1396.11.2.3.2]

9. Faham, E., A. Rezvanfar & T. Shamekhi, 2008. Analysis of socio-economic factors influencing forest Dwellers' participation in reforestation and development of forest areas (The Case Study of West Mazandaran, Iran), Agricultural and Biological Sciences, 3(1): 438-443.
10. Hajazi, Y. & A. Abasi, 2007. The analysis of the effective factors on rancher's participation. Journal of Economy and Agriculture, 60(2): 683-692. (In Persian)
11. Hejazi, Y. & F. Arabi, 2008. Factors affecting NGO's participation in the conservation of the environment. Journal of Environmental Studies, 34(47): 99-106. (In Persian)
12. Jalali, M. & M. Karami, 2006. Explaining factors affect pastoralists' participation in cooperatives, the case of Kurdestan Province. Journal of Pajouhesh & Sazandgi. 70: 35-46. (In Persian)
13. Khalighi, N.A. & T.M. Hassan Ghasemi, 2004. A study on the effect of socio-economic factors on farmer's participation in range management projects (North of Golestan Province), Journal of Agricultural Sciences and Natural Resources, 11(1): 181-190. (In Persian)
14. Koohi, K., 2005. Investigation of factors affect villagers' economic participation in rural development projects, the case of Dizaj-Malek Village of Varzaghan County. Journal of Geography and Planning, 18: 159-180.
15. Lyden, F.J., B.W. Twight & E.T. Tuchmann, 1990. Citizen participation in long-range planning: The PRA experience, Natural Resources, 30: 23-135.
16. Mahmodi J. & Hakimpour S.H. 2012. A study on the effective socio- economic factors involving in social participation in Nour, Sociological Studies of Youth Journal, 2(5): 129-148. (In Persian)
17. Mehrdoost, Kh., A. Shams & E. Karami Dehkordi, 2013. Factors influence rural people participation in watershed projects, case study of Dorood-Farman and Lael-Abad Regions of Kermanshah Province. Iranian Journal of Agricultural Economics and Development, 44 (3): 399-409.
18. Ogada, M. J., 2012. Forest Management Decentralization in Kenya: Effects on household farm forestry decisions in Kakamega, International Livestock Research Institute, 1-24.
19. Rouhi F., H. Iranejad., G.A. Heydari, & J. Ghorbani, 2010. The Role of Social Factors on ranghers participation iv range management plans (case study: rangeland of Ghaemshahr), Journal of Rangeland, 4 (3): 474-483. (In Persian)
20. Shahraki, M.R, A. Abedi Sarvestani, Behmanesh., B. & Gholami, N. 2013. Impact of Extension Education Courses on Participation of Stakeholders in Conducting Rangeland Cooperative's Projects in Gonbad-e-Kavoos Township, Co-operation and Agriculture, 2(8): 89-105. (In Persian)
21. Sharifi, A., G. Gholamrezaei & R. Rezaei, 2010. Investigation of factors influence rural people participation in watershed projects of Jiroft Region. Iranian Journal of Watershed Management Science and Engineering, 4 (12): 1-9. (In Persian)
22. Thacher, T., D.R. Lee & J.W. Schelhas, 1996. Farmer participation in reforestation incentive programs in Costa Rica, Agroforestry Systems, 35(3): 269-289.
23. Yaghoubi, J., A. Shamsaee & B. Khosrawi, 2009. Investigation of factors affect people's participation in watershed projects of Zanjan-rood River basin area. The Proceedings of Fourth National Congress of Iran Watershed Science and Engineering. Gorgan University of Agricultural Sciences & Natural Resources. 92-98.
24. Zhang, D. & W. Flick, 2001. Sticks, carrots and reforestation investment, Land Economics, 77(3): 443.

[Downloaded from rangelandsrm.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20080891.1396.11.2.3.2]